

§ 7 Utrikes-, handels- och valutapolitisk debatt

Nr 99

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Herr talmannen anmälde att fru utrikesministern *Söder* och herr handelsministern *Burenstam Linder* nu skulle lämna meddelanden i utrikes-, handels- och valutapolitiska frågor.

Fru utrikesministern SÖDER:

Herr talman! Det finns motsägelsefulla drag i bilden av den värld vi lever i. Efter Vietnamkrigets slut för snart två år sedan pågår ingen större väpnad uppgörelse mellan stater. I den meningen råder fred att vapnen inte talar öppet. Samtidigt vet vi att militärstyrkor utrustade med de mest avancerade tekniska nymodigheter för att bringa död och förstörelse över hela folk står redo över stora delar av världen. De kan sättas in med ögonblicks varsel. Visserligen kan man se dem mindre som ett omedelbart hot än som vikter i ett komplicerat politiskt jämviktsspel. Men de påminner om att det är en lång väg till det slags fredliga tillstånd, den harmoni och rättvisa på jorden som vi längtar och strävar efter. Nöd och hunger härjar i stora delar av världen. Vi känner indignation men samtidigt också vanmakt inför förföljelse, förtryck och tortyr i många länder.

Ansvar för att lösa dessa problem ligger i första hand på varje enskild stat. Men det finns också stora underliggande sammanhang som ingen enskild nation kan komma till rätta med – sammanhang som är i verklig mening globala.

Det heter att världsfreden vilar på en terrorbalans mellan de ledande kärnvapenmakterna. Ingen av dessa kan gripa till vapen mot den andre utan att riskera ett förintande motangrepp. De är båda medvetna om att ett krig med insats av de yttersta vapnen måste undvikas till snart sagt varje pris. Ändå fortsätter de rustningarna. Det är svårt att säga om det sker i en medveten strävan att förvärva en klar militär överlägsenhet eller om den ödesdigra utvecklingen drivs fram av en fruktan att den andra sidan skall skaffa sig ett övertag som äventyrar balansen. Hur det än förhåller sig med detta, fortgår kapprustningen i stort sett oberoende av de nedrustningsförhandlingar som förs sedan många år. De samtal som pågår mellan USA och Sovjet har hittills egentligen inte rört en minskning av rustningarna utan snarare en begränsning av ökningen i de pågående rustningarna.

Det är denna terrorbalans som anges som själva grunden för världens säkerhet. Det är inte underligt att vi känner oro inför tanken att vår säkerhet skulle vila på hotet om ömsesidig utplåning. För hela mänskligheten måste det vara ett avgörande mål att nå fram till ett tillstånd då terrorbalansen inte framstår som världsfredens yttersta garant. Därför måste avspänningsprocessen fortsättas och nedrustningsarbetet intensifieras. Det bidrag som Sverige kan lämna till en sådan utveckling kan synas begränsat, men det är vår skyldighet att göra de insatser som står i vår förmåga.

Strävandena till fred har avgörande betydelse. På senare år har vi också kommit att se med allt större allvar på ansvaret för förvaltningen och fördelningen av världens resurser. Vi lever på förråd som skapats under årmiljoner och som nu förtärs i ständigt ökande takt.

Allteftersom standarden fortsätter att öka i de rikare länderna och när en nödvändig ekonomisk utveckling kommer till stånd i u-världen ökas pressen på världens tillgångar. Redan nu kan man se tecken på de kriser som kommer att drabba världen om åtgärder inte sätts in i tid. Det krävs åtgärder av två slag. De resurser som finns måste brukas med sparsamhet och med utnyttjande av processer som möjliggör maximal återanvändning. De förnyelsebara resurserna måste kartläggas och tekniken att utnyttja dem utvecklas med stor skyndsamhet. Vi måste lära oss att bruka i stället för att förbruka. Det är en uppgift som är av gemensamt intresse för rika och för fattiga länder och som därför måste lösas i samarbete dem emellan. Vi i den rika världen får inte inskränka oss till att dela med oss av våra tillgångar till u-länderna. Vi måste solidariskt tillsammans med dessa länder arbeta för ett förnuftigt bruk av världens resurser och en mera rättvis fördelning av dem mellan världens folk.

Det är mot denna allmänna bakgrund som jag vill behandla några betydelsefulla frågor för svensk utrikespolitik.

Den fråga som f. n. tilldrar sig det största intresset i den internationella politiken är avspänningens närmaste framtidsutsikter. Strävandena efter avspänning har nu under mer än ett halvt decennium präglat förhållandet mellan öst och väst. Ser man tillbaka på den situation som tidigare rått, särskilt under det kalla krigets dagar, framstår de resultat som uppnåtts som betydande.

Detta innebär inte att grundläggande motsättningar och misstro mellan supermakterna har upphört. Men man har skapat ett nät av kontakter, en vana vid samtal och en ökning av förtroendet som så småningom borde kunna leda till en klarare insikt att säkerhet kan vinnas med andra medel än ständigt ökade rustningar.

Det är viktigt att komma ihåg att nuvarande avspänningsperiod i ett betydelsefullt hänseende skiljer sig från de tidigare klimatförbättringarna mellan öst och väst under efterkrigstiden. Nu finns en strategisk jämvikt som inte kan väntas bli påverkad av tillfälliga växlingar i avspänningsklimatet. Vi har därför anledning att tro att supermakterna, trots det stundtals höjda tonläget i debatten och trots den långsamma takten i förhandlingarna om rustningsbegränsningar, är inställda på att vidareutveckla den process som inletts.

Av väsentlig betydelse för avspänningsprocessens fortsättning är uppenbart utgången av förhandlingarna om nedrustning, framför allt på kärnvapenområdet.

Vi befinner oss just nu i ett viktigt skede, då de första kontakterna tas mellan den sovjetiska ledningen och den nya administrationen i Washington. När det gäller de s. k. SALT-förhandlingarna om en begränsning

av de strategiska vapnen kan konstateras att båda sidor uttalat sitt starka intresse för att nå en uppgörelse innan interimsavtalet löper ut i oktober i år. President Carter har, med ett eftertryck som är glädjande, markerat sitt intresse även för andra åtgärder för att begränsa kärnvapenkapprustningen, däribland ett fullständigt kärnvapenprovstopp. Tecken på ökad förhandlingsvilja i denna fråga har även visats från sovjetisk sida.

Detta är enligt regeringens mening det rätta tillfället att förnya ansträngningarna att få till stånd ett provstopp. Regeringen har därför nyligen vid nedrustningskonferensen i Genève lagt fram förslag om ett internationellt fördrag om ett fullständigt kärnvapenprovstopp. Förslaget fullföljer en lång rad av tidigare svenska initiativ i provstoppsfrågan. Om supermakterna upphörde med sina kärnvapenprov skulle den kvalitativa kapprustningen på kärnvapenområdet försvåras. Ett internationellt provstopp skulle också innebära ett väsentligt bidrag till strävandena att förhindra vidare spridning av kärnvapen.

Regeringen kommer att under den närmaste framtiden ägna speciell uppmärksamhet åt förberedelserna för FN:s särskilda session om nedrustning, som skall hållas våren 1978. Beslutet att sammankalla sessionen fattades förra hösten som en följd av den stigande otålighet över bristen på resultat i nedrustningsarbetet som majoriteten av FN:s medlemsstater känner. Nedrustningsförhandlingarna i Genève och FN hade inte lett till påtagliga framsteg under de senaste åren, även om tempot i arbetet ökat betydligt. På senaste tiden har atmosfären vid nedrustningskonferensen förbättras. Det viktiga förberedelsearbetet för den särskilda sessionen om nedrustning, vilket igångsatts denna vecka i New York, kommer därför att präglas både av otålighet och av ökad optimism om möjligheterna att nå resultat.

Arbetet under sessionen och i dess förberedande kommitté, i vilken Sverige är en av 54 medlemmar, kommer säkerligen att domineras av kärnvapenfrågorna. Det stora flertalet av världens stater ställer krav på supermakterna att äntligen fullgöra sina förpliktelser beträffande kärnvapenedrustning. Den svenska regeringen har föreslagit att de kommande förhandlingarna om ett totalt provstopp skall inriktas på ett färdigt avtal före sessionens början.

En fråga som får allt större aktualitet och som väntas bli ett av huvudämnen vid sessionen är sambandet mellan nedrustning och utveckling. Vi har börjat studera hur man skall nå fram till principer för hur en del av de oerhörda resurser som tas i anspråk för rustningarna kan frigöras för utvecklingsändamål.

Regeringen kommer att med kraft driva nedrustningsfrågorna vidare.

Konferensen om krigets lagar i Genève går under våren in i sitt avslutande skede. Sverige har sedan 1971 tagit en mycket aktiv del i detta arbete. Vi hoppas att resultatet skall bli två överenskommelser, som båda innehåller viktiga nya regler till skydd för civilbefolkning. Det är också vår förhoppning att under detta möte verkliga framsteg skall göras i arbetet på att få till stånd användningsförbud mot vissa typer av sådana grymma vapen som t. ex. napalm.

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Förhållandet mellan supermakterna kommer in vid varje bedömning av de stora internationella problemen. Det gäller inte minst Mellersta Östern-frågan. Oktoberkriget 1973 blev en påminnelse för supermakterna att den olösta konflikten mellan Israel och arabstaterna kunde medföra risker för freden långt utanför området, i sista hand en konfrontation mellan dem själva. Detta ledde till samförstånd om behovet av förhandlingar.

En allmän uppfattning tycks vara att utsikterna till förhandlingsframsteg i Mellersta Östern nu är gynnsammare än på länge. Parterna förefaller vara inställda på att som forum för förhandlingarna utnyttja Genèvekonferensen.

För svensk del anser vi att det skulle vara en stor framgång om Genèvekonferensen kunde sammankallas. En lösning måste enligt vår åsikt bygga på säkerhetsrådets resolutioner 242 och 338. Israel och alla andra stater i området har rätt till existens och integritet inom säkra och erkända gränser. Principen att erövring av territorier med våld är otillåten måste respekteras. Härutöver måste det stå klart att Palestinaarabernas legitima nationella rättigheter skall tillgodoses. Hit hör rätten att bilda en egen stat som lever i fred vid sidan av Israel. Palestinierna måste ges möjlighet att medverka i alla uppgörelser som rör deras egen framtid och vilkas förpliktelser de skall uppfylla.

För snart två år sedan slutade äntligen det krig som under så lång tid engagerade och upprörde oss. I det av kriget så svårt sargade Vietnam pågår nu ett återuppbyggnadsarbete i vilket Sverige tar aktiv del. Det är regeringens förhoppning att de nya kontakter som nu har tagits mellan USA och Vietnam skall leda till amerikanskt deltagande i detta återuppbyggnadsarbete. Vietnam måste också få inta sin legitima plats i Förenta nationerna.

Herr talman! Sverige har ett uppenbart intresse av att avspänningspolitiken i världen fortsätter. Vi stöder denna politik och hoppas på fortsatta uppgörelser mellan stormakterna som minskar riskerna för krig. Samtidigt måste vi vara uppmärksamma på de små staternas läge. Samarbete mellan dem ökar respekten för deras synpunkter och intressen.

Den svenska neutralitetspolitiken, stödd av ett starkt totalförsvar, utgör, tillika med de övriga nordiska ländernas säkerhetspolitik, ett väsentligt positivt element i den politiska och strategiska situationen i norra Europa. Vi noterar med tillfredsställelse att situationen i Norden präglas av lugn och stabilitet, även om vi självfallet har anledning att noga följa tecknen på den ökande betydelse som supermakterna tillmäter Nordkalotten och kringliggande områden. Vi har ett avgörande intresse av att ingenting inträffar som förändrar denna bild. Vi har heller ingen anledning anta att sådana förändringar övervägs på något håll. Regeringen avser att fast och följdriktigt fullfölja vår allmänt omfattade utrikespolitiska huvudlinje.

Herr talman! Regeringen förbereder nu noggrant Sveriges deltagande i det möte i Belgrad som enligt beslut vid Helsingforskonferensen för

snart två år sedan har att granska hur förpliktelserna i slutdokumentet har uppfyllts och att ange inriktningen av det fortsatta samarbetet. Dessa förberedelser sker i nära samråd med andra deltagarstater, inte minst de nordiska länderna och gruppen neutrala länder, där utöver Sverige även Finland, Schweiz och Österrike deltar.

Helsingfordokumentet innehåller en omfattande katalog på åtaganden och rekommendationer avsedda att främja samarbetet på en rad områden och att underlätta avspänningen på längre sikt. De olika delarna av dokumentet har ett inre sammanhang och utgör sammantagna ett balanserat helt. De deltagande staterna måste för att de överenskomna målen skall uppnås klart och energiskt sträva i den överenskomna färdriktningen men också visa tålmod och varsamhet. De har ingen anledning att dölja sina åsikter om det sätt på vilket en stat eller grupp av stater har uppfyllt sina åtaganden. De behöver inte hålla inne med en saklig kritik av förhållanden som de anser strida mot sådana åtaganden. En sådan kritik står givetvis inte i motsättning till strävan att driva avspänningen och det fredliga samarbetet vidare.

Mot denna bakgrund hävdar vi från svensk sida att Belgradmötet inte bör utvecklas till ett forum där anklagelser och beskyllningar korsar varandra och där det avgörande målet, som är att främja freden, riskerar att förloras ur sikte.

Från svensk sida kommer vi att sträva efter att göra arbetet i Belgrad framåtblickande. En god grund finns i Helsingfordokumentet. Vi hoppas att samförstånd skall kunna nås om att på denna grund föra samarbetet vidare. Vi avser bl. a. att lägga fram förslag, som syftar till att ge de deltagande staterna större utbyte av de s. k. förtroendeskapande åtgärderna. Syftet med dessa åtgärder är att ge verklig information om vissa militära manövrar och trupprörelser så att ogrundade misstankar om manövrarnas syfte och inriktning inte behöver uppkomma.

Vi arbetar för att diskussionerna i Belgrad om det ekonomiska och kulturella samarbetet leder till konkreta framsteg. Vi vet att samarbetet här stöter på särskilda svårigheter, som har att göra med olikheter i ländernas samhällssystem. Men vi tror att det gemensamma intresset av samarbete skall vara så starkt att man kan enas om värdefulla åtgärder. Det kan gälla att ytterligare underlätta kontakterna mellan parterna i ekonomiska frågor. Det kan gälla att öppna vägarna till ett ökat informationsutbyte och till en vidgad rapportering i massmedia, eller att ge länderna större möjligheter att i fria former ta del av varandras kultur. Inte minst viktigt är det att vi får tillfälle att fortsätta arbetet att återföreina splittrade familjer. Det är ett arbete som djupt berör enskilda människors öden. Vi kommer att fortsätta våra ansträngningar att lösa olösta och nya fall.

Belgradmötet kommer att ägna stor uppmärksamhet åt de frågor som rör skyddet av de mänskliga rättigheterna. Det är naturligt och nödvändigt. Vi hyser en stark medkänsla med människor som utsätts för förödmjukelse och förföljelse därför att de vill ge uttryck åt sina åsikter

i samhälleliga och andra frågor, därför att de vill utöva sin religion, därför att de vill samlas och gemensamt verka för politiska, fackliga eller andra mål. Vi beundrar det hjältemod som många visar i Östeuropa i sin kamp för dessa mänskliga rättigheter. Om avspänningsprocessen skall fortsätta, krävs det att regeringarna tillgodoser och respekterar de enskilda människornas behov och rättigheter. Därför anser vi att en kritik mot kränkningar av de mänskliga rättigheterna inte skadar utan gagnar avspänningsprocessen.

Helsingfordokumentet talar uttryckligen om sambandet mellan skyddet av mänskliga rättigheter och utvecklandet av fredliga förbindelser mellan stater. När vi genom uttalanden och åtgärder söker stärka skyddet av de mänskliga rättigheterna handlar vi på ett sätt som inte bara gagnar enskilda människor utan även skapar en fastare grund för freden.

Men om vi ser saken på det sättet måste vi också se till, att vad vi säger och gör har den avsedda effekten och inte motverkar syftet. Vi måste utforma vår kritik så att den inte skadar den sak vi vill gagna. Det är en avvägning som många gånger är svår. Det finns en stor känslighet i alla länder för vad som kan uppfattas som inblandning i de inre angelägenheterna. Självfallet är det en mycket stor vinning att man nu på det internationella planet inte längre anser de mänskliga rättigheterna vara en sak som endast angår varje stat för sig.

Att skydda de mänskliga rättigheterna är inte en uppgift som är begränsad till Helsingforskonferensens deltagarkrets. Den är lika viktig för världens alla folk, och vi måste öka ansträngningarna att vinna respekt för de förpliktelser som länderna åtagit sig i FN:s stadga och i deklARATIONEN liksom i konventionerna om de mänskliga rättigheterna. Det gör vi bl. a. genom insatser i FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna. Vi kommer i FN:s generalförsamling att fullfölja det initiativ vi tog förra hösten för att tillförsäkra politiska fångar en människovärdig behandling.

Det tjänar ingenting till att dölja att arbetet att trygga mänskliga rättigheter möter stora svårigheter. Den känslighet för kritik som man möter hos ett enskilt land och som vanligen motiveras med icke-inblandningsprincipen förstärks ofta av att andra länder, som av regionala eller andra skäl känner solidaritet med landet i fråga, sätter sig emot varje diskussion.

I andra fall finner man att en kritik av övergrepp mot de mänskliga rättigheterna möts av den invändningen att länder som lever i materiell nöd inte alltid kan förväntas ta samma hänsyn till individens medborgerliga rättigheter som länder med högre levnadsstandard. Även om vi inser svårigheterna får vi aldrig uppge tanken att det måste vara ett gemensamt slutmål för hela världssamfundet att tillförsäkra alla människor deras grundläggande rättigheter.

Med stigande oro följer vi utvecklingen i flera latinamerikanska länder där grova kränkningar förekommer av de mest elementära mänskliga rättigheter, både på det politiska och på det sociala området. Vi kommer att med de medel som står oss till buds söka få dessa länders regeringar att göra slut på kränkningarna.

I Chile har regimen fortsatt och skärpt sitt förtryck. Förenta nationernas kommission för de mänskliga rättigheterna antog vid sitt sammanträde i Genève för några veckor sedan enhälligt ett av Sverige utarbetat förslag till uttalande där de grova kränkningarna fördömdes – ett viktigt steg i opinionsbildningen mot förtryckarregimen. Inte minst betydelsefullt var att Förenta staterna aktivt stödde detta förslag. Vi hoppas att den vikt som den nya amerikanska administrationen förklarar sig tillmäta skyddet av de mänskliga rättigheterna kommer att få betydelse för utvecklingen i Chile och andra länder där dessa rättigheter undertrycks.

Vid sammanträdet i Genève behandlades också den upprörande situationen i Uganda. Det är djupt beklagligt att det visade sig omöjligt att i kommissionen enas om effektiva åtgärder.

I södra Afrika möter vi långvariga kränkningar utan motstycke av mänskliga rättigheter. Längre har vi väntat på den dag då befrielsen skall komma till folkflertalet i Zimbabwe, Namibia och Sydafrika.

I Zimbabwe tändes för en tid förhoppningar om en fredlig och ordnad övergång till majoritetsstyre, när genom brittisk och amerikansk medverkan alla berörda parter samlades i Genève förra hösten till en förhandling om Rhodesias framtid. Dessa förhandlingar har nu till följd av Smithregimens förhållningstaktik uppskjutits på obestämd tid. Nationalistgrupperna har förklarat att den väpnade kampen kommer att fortsätta intill dess Smith förmås tillmötesgå deras berättigade krav.

Därför är det särskilt viktigt att åstadkomma ett så hårt och samlat internationellt tryck mot regimen i Salisbury att den förmås att snarast uppge sitt hårdnackade motstånd.

I Namibia har Sydafrika fortsatt att utöva sin illegala ockupation. Visserligen har regeringen i Pretoria nu i princip accepterat att området ges ställning av självständig stat, men man vägrar uppge sin faktiska politiska och ekonomiska kontroll över området och sin starka militära närvaro där.

Överläggningarna i Windhoek med etniska grupper i landet har tillkommit på sydafrikanskt initiativ. De har som uppenbart syfte att skapa ett styrelseskick i Namibia som permanentar ett fortsatt sydafrikanskt herravälde. SWAPO, den enda verkligt nationella politiska kraften i Namibia, deltar inte.

Det krav som måste ställas är att hela det namibiska folket ges fullständig frihet att bestämma om det samhällsskick det önskar skapa. Här för krävs förhandlingar med deltagande av SWAPO, de sydafrikanska truppernas tillbakadragande och fria val under FN:s överinseende.

Det är odiskutabelt den sydafrikanska regeringens hållning som utgör kärnan i hela problemet. Den politiska och psykologiska klimatförändring som vi kan bevittna i Sydafrika har sin bakgrund i de djupgående förändringarna i hela övriga södra Afrika. Soweto var platsen för en brutal massaker på demonstrerande skolbarn från den sydafrikanska polisens sida. Soweto blev också en påminnelse om en sedan länge pågående process mot ökad politisk medvetenhet hos den svarta befolkningen. Denna

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

händelse underströk ånyo hur bittert och intensivt den unga generationen upplever det sydafrikanska samhällets djupa orättvisor.

Det internationella samfundet får inte förtrötts i sina ansträngningar att stödja den överväldigande befolkningsmajoriteten i dess kamp för sina mänskliga rättigheter. Särskild betydelse får gemensamma aktioner inom FN:s ram.

Hur kan då Sverige bidra till de nödvändiga förändringarna i södra Afrika?

Våra ansträngningar kan sammanfattas i följande punkter:

– Vi stöder helhjärtat de ekonomiska sanktionerna mot Rhodesia och vill verka för att de stärks.

– Vi arbetar för att åstadkomma ett tvingande vapenembargo mot Sydafrika.

– Vi tog förra hösten initiativ till en resolution i FN:s generalförsamling att uppmana säkerhetsrådet att överväga åtgärder för att hejda utländska nyinvesteringar i Sydafrika. Förslaget stöddes av de afrikanska staterna och antogs med mycket stor majoritet. Resolutionen ligger på säkerhetsrådets bord och utgör ett viktigt inslag i den debatt som nu pågår i rådet. Det är ännu oklart vilket beslut rådet kan komma fram till. Ett förslag som övervägs är att rådet skall uppmana alla medlemsstater att, som Sverige redan gör, avråda sina företag från nyinvesteringar i Sydafrika och att, om nödvändigt, förbjuda sådana investeringar.

Självfallet rör det sig här bara om ett första steg. Vi anser det riktigt och nödvändigt att säkerhetsrådet går vidare och fattar tvingande sanktionsbeslut. För att ett sådant beslut skall bli effektivt krävs deltagande av Sydafrikas viktigaste handelspartners. Förutsättningarna för att få det nödvändiga stödet måste f. n. tyvärr bedömas som mycket små. Skulle emellertid ett beslut enligt det svenska initiativet komma till stånd skulle trycket på Sydafrikas regering öka och möjligheterna till nya beslut förbättras.

– Vi arbetar också för att Namibia skall få sin självständighet i enlighet med det namibiska folkets egna intressen och göra sig fritt från den sydafrikanska ekonomiska, administrativa och militära dominansen.

– Vi föreslår ökat stöd genom FN-program och på annat sätt till de afrikaner som blivit offer för apartheidpolitiken. Det rör sig bl. a. om rättshjälp och hjälp till de fängslades anhöriga.

– Vi är beredda att ge humanitärt stöd till de befrielseörelser i södra Afrika, som nu är inbegripna i en kamp för folkens politiska och ekonomiska rättigheter och deras länders oberoende. Vi tänker då i första hand på ZANU och ZAPU inom den Patriotiska fronten.

– Vi stöder de angränsande stater i södra Afrika som direkt eller indirekt drabbats av förhållandena i Zimbabwe, Namibia och Sydafrika. Till samtliga dessa angränsande stater föreslår vi i år ett väsentligt ökat bistånd.

– Slutligen håller vi nära kontakter med bl. a. närmast berörda afrikanska länder för att samråda om utvecklingen och inhämta deras syn-

punkter och önskemål.

Vi håller slutmålet klart i sikte: äntligen frihet för folken i Zimbabwe, Namibia och Sydafrika.

Herr talman! Vi har i dag en ökande insikt om och känner stor oro för att världens ändliga resurser såsom mineraler, vatten, mark och luft skall bli otillräckliga eller förstörda för en växande befolkning. Jordens begränsade tillgångar och nationernas ökande ömsesidiga beroende framstår klarare än någonsin tidigare. Redan finns svåra lokala eller regionala brister. Problemet gäller därtill inte blott tillgången till resurser utan även andra gränser för välfärdens ökning. Jordens befolkning kommer med nuvarande ökningstakt att fördubblas inom 35 år. I dagens industriländer upplevs hotet mot den mänskliga miljön som ett akut problem som kan förvärras av en ohämmad materiell tillväxt. För den miljard människor i u-länderna som lever vid eller under existensminimum är en ökad ekonomisk tillväxt å andra sidan förutsättning för en rimligare levnadsnivå. I detta läge är det en trängande nödvändighet att omfattande resurser överförs från de rika länderna till de fattiga för utvecklingsändamål. Resursanvändningen i alla länder måste präglas av hushållning och ekologisk grundsyn så att samhällsutvecklingen sker inom de ramar som naturen ger för vår tillvaro. Det är nödvändigt att ett konkret internationellt samarbete utvidgas och intensifieras på hela detta område.

En rad FN-konferenser om bl. a. miljö, befolkning, livsmedel och om vatten har under 1970-talet behandlat dessa problem och i vissa fall banat väg för nya idéer. FN:s generalförsamlings extra möten om relationerna mellan u- och i-länder har haft avsevärd politisk betydelse, men de konkreta resultaten till nytta för u-länderna har hittills varit begränsade. Det är då naturligt att vi i dag ser en växande u-landsotållighet, som kan leda till en allvarlig förtroendekris mellan u- och i-länder, vare sig dessa senare räknar sig till öst eller väst.

Överläggningarna om en ny ekonomisk världsordning måste självfallet ses som en fortlöpande förhandlingsprocess där man inte kan vänta sig plötsliga och omvälvande genombrott. Men förhandlingar som aldrig av-sätter konkreta resultat kan i längden inte åtnjuta båda parter förtroende. U-landsgruppen kan i detta läge tvingas söka lösningar som innebär skarpare konfrontation. Detta kan bara skada alla parter.

I detta perspektiv framstår det som ytterst angeläget att Pariskonferensen om internationellt ekonomiskt samarbete (CIEC) förs till ett meningsfullt slut vid det ministermöte som äger rum i slutet av maj. Handelsministern kommer att ta upp de här frågorna. Jag ser att min tid snart är slut, och jag vill därför hänvisa till det anförande han kommer att hålla senare.

FN:s miljöprogram, ett resultat av Stockholmskonferensen 1972, har utvecklats till ett effektivt medel för att främja hänsynen till miljön inom alla delar av det mellanstatliga samarbetet. Miljöprogrammets ambitionsnivå måste upprätthållas, och det är viktigt att alla genom bidrag till dess miljöfond medverkar härtill.

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

En konvention har ingåtts om skydd av miljön i vårt närmaste havs-område – Östersjön. Endast tre länder, Sverige, Finland och Tyska demokratiska republiken, har emellertid formellt anslutit sig till konventionen och den har därför ännu inte trätt i kraft. Vi finner det mycket angeläget att Östersjöns övriga fyra strandstater skyndsamt ansluter sig, så att arbetet för att skydda Östersjöns marina miljö kan gå in i ett ännu intensivare skede.

Vi får ständigt påminnelser om att arbetet för att skydda och bevara vår miljö inte känner några gränser. Den sura nederbörden orsakad av svavelnedfall är ett allvarligt miljöhot som delvis kommer utifrån. Sverige har därför, i nära samarbete med Norge, vänt sig till de övriga europeiska länderna. Vi har uppmanat dem till samarbete för att begränsa de totala utsläppen av svavel och andra luftföroreningar som transporteras över långa avstånd.

När det gäller havets resurser tvingas vi konstatera att enighet ännu inte har kunnat nås om en världsvid havsrättskonvention. En stor del av det fria havet har inmutats av enskilda stater genom inrättandet av breda fiskezoner eller ekonomiska zoner. Uppdelningen av Nordsjön i en norsk zon och en EG-zon har medfört svårigheter för det svenska fisket. Vi har haft att inrätta oss efter den uppkomna situationen och även för oss reser sig frågan om vi bör flytta ut våra fiskegränser. Vid arbetet i den tredje havsrättskonferensen bör den fortsatta strävan vara att lägga största möjliga del av havets resurser under en internationell ordning. Målet måste vara att de havsrättsliga reglerna definieras så att de sätter punkt för kuststaternas vidare anspråk på havet.

Herr talman! Energifrågorna har central betydelse för alla länder. De har kommit att inta en framträdande plats i den internationella politiken. Konkurrens och konflikter hotar uppkomma om de begränsade resurser som skall tillgodose huvudparten av jordens energiförbrukning. Produktion och konsumtion av energi medför betydande miljöpåverkan som sträcker sig över nationella gränser. Det under senare år starkt stigande priset på olja och knappheten på denna vara tvingar fram såväl energibesparande åtgärder som omställning till alternativa energikällor. Härvid kommer också kärnkraftens politiska och säkerhetsmässiga problem i förgrunden. Allt detta skapar behov av en betydande internationell samverkan. Det sker redan ett omfattande internationellt samarbete kring energifrågorna. Sådant äger nu rum i olika FN-organ, främst atomenergiorganisationen IAEA, inom den s. k. Nord-syd-dialogen i Paris, i OECD och i det internationella energiorganet IEA. Formerna för detta internationella energisamarbete har utvecklats som en följd av omedelbara politiska och praktiska behov. Det finns goda skäl att göra en grundlig prövning av hela detta område. En övergripande behandling av de viktiga energiproblemen bör förankras inom FN-systemet.

Kärnkraften som energikälla reser särskilda problem. Ett av dem är risken att spridningen av kärnkraftsteknologin kan underlätta kärnvapenutveckling. Det problemet uppmärksammas också alltmer i den in-

ternationella debatten. Icke-spridningsfördraget – NPT – och den kontroll som utövas av IAEA förblir enligt svensk uppfattning de viktigaste redskapen i strävandena att undanröja dessa risker. Regeringen fortsätter därför att arbeta för att bredda stödet för NPT och förbättra IAEA:s kontrollsystem.

Också åtgärder av annat slag är emellertid nödvändiga. Regeringen medverkar sålunda i försöken att nå fram till internationella samarbetsformer, som tillgodoser icke-spridnings- och säkerhetskrav, bl. a. när det gäller hantering av använt kärnbränsle.

Ett viktigt arbete som syftar till att skapa ytterligare garantier mot kärnavapensspridning pågår vidare i den s. k. Londongruppen. Denna omfattar de viktigare exportörsländerna på det nukleära området. Sverige är ett av de deltagarländer som här verkar för ytterligare skärpningar av villkoren för nukleär export.

Icke-spridningshänsyn tillmäts en avgörande betydelse i den ingående prövning från fall till fall som sker när regeringen överväger frågor om tillstånd för svensk export på kärnkraftens område. Som en allmän princip för regeringens fortsatta behandling av dessa ärenden kan anges att exporttillstånd till icke-kärnvapenstater endast kan lämnas om de ratificerat NPT eller gjort minst motsvarande kontrollåtaganden genom IAEA över all egen kärnkraftsverksamhet.

Här har bara gjorts en sammanfattning av riktlinjerna för svensk utrikespolitik. Vi tror att ett konsekvent och tålmodigt arbete efter dessa riktlinjer väl tjänar de grundläggande målen för vår politik som är att medverka till att forma en värld där folken lever i fred, har ekonomisk och social trygghet och åtnjuter mänskliga fri- och rättigheter.

För framgång i detta arbete är enighet här hemma kring utrikespolitiken en väsentlig tillgång. Vi kan handla med större säkerhet och vår röst gör sig hörd med större styrka.

Sammanhållningen mellan de nordiska länderna – just i dessa dagar manifesterad genom Nordiska rådets 25-årsjubileum – skänker en särskild tyngd när dessa länder på grundval av gemensamma intressen och värderingar tillsammans hävdar sina ståndpunkter i den internationella debatten.

I samarbete med länderna i Europa ser vi en möjlighet att ge större eftertryck åt de synpunkter som vi anser väsentliga i de globala sammanhangen. Europa har sitt ansvar för att äntligen skapa ett genombrott i arbetet på en mera rättvis ekonomisk världsordning. Den västeuropeiska traditionen av demokrati och humanitet har särskild betydelse för kampen mot orättvisor och förtryck.

En global solidaritet är det yttersta syftet med våra ansträngningar. Det måste vara en uppfordran till energiskt och insiktsfullt arbete för konkreta mål.

Nr 99

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Herr PALME (s):

Herr talman! Den här regeringsdeklarationen var en katalog av traditionellt snitt. Det omdömet innebär ingen kritik – jag är medskyldig till många dokument av liknande slag. Jag kommer att begränsa mig till att göra en del reflexioner kring några ämnen, och sedan kommer andra socialdemokratiska talare att ta upp andra ämnen – Sven Andersson säkerhetskonferensen, Carl Lidbom södra Afrika och de mänskliga rättigheterna, Mats Hellström de multinationella företagen, Birgitta Dahl Sydostasien osv.

Utrikesministern har vid åtskilliga tillfällen givit uttryck för sin bestämda vilja att fullfölja den socialdemokratiska regeringens utrikespolitik. Vi har från socialdemokratins sida tagit utrikesminister Söder på orden och understrukt att vi betraktar detta som värdefullt för vårt land. Vid de internationella kontakter som jag haft har jag efter förmåga framhållit och uttryckt min uppskattning av denna regeringens viljeinriktning. Detta utesluter naturligtvis inte att vi vaksamt kommer att följa regeringens fortsatta handlande och att vi på enskilda punkter funnit anledning att rikta kritik.

Det bör också sägas att hållfastheten i regeringens vakthållning kring neutralitetspolitiken ännu inte satts på några mera allvarliga prov. Utrikespolitiken måste präglas av fasthet och kontinuitet. Men i en dynamisk värld ställer utvecklingen hela tiden krav på nya ställningstaganden och åtgärder. Hur regeringen i fortsättningen kommer att handla kommer att bli utslagsgivande för den bild som omvärlden kommer att forma sig av svensk utrikespolitik under den tid de borgerliga har den politiska makten. Det gäller inställningen såväl till problemen i vårt närområde som till frigörelsekampen i t. ex. Latinamerika och Södra Afrika. Utrikesministerns och hennes partis plötsliga omsvängning när det gäller inställningen till den s. k. Interamerikanska utvecklingsbanken är inte precis något gott tecken.

Svensk utrikespolitik har haft som mål att främja freden och det fredliga samarbetet mellan nationerna. För oss socialdemokrater har det alltid funnits ett samband mellan utrikespolitiken och inrikespolitiken i den meningen att de idéer som varit drivkraften för samhällsordningen i vårt eget land så långt möjligt bör vara vägledande för vårt handlande även på utrikespolitikens fält. Nationellt oberoende och demokratisk frihet, arbete och trygghet för medborgarna, social utjämning och solidaritet har varit ledstjärnor vid uppbyggnaden av det svenska samhället. Efter måttet av vår i och för sig blygsamma förmåga har vi sökt medverka till att dessa värden på deras egna villkor även kan komma andra folk till del.

Denna viljeinriktning har allra starkast kommit till uttryck i det nordiska samarbetet. Trots skiljaktigheter i säkerhetspolitik har vi nått långt i att förverkliga ett praktiskt nordiskt samarbete i väsentliga vardagsfrågor. Socialdemokratin är inte endast den starkaste politiska kraften i Norden. Den är också den rörelse som har det mest omfattande och

nära samarbetet.

Alltsedan förra seklets slut har de nordiska landsorganisationerna och de socialdemokratiska partierna regelbundet samlats till gemensamma arbetarkongresser där riktlinjerna för en samfällid välfärdspolitik dragits upp. I november i fjol antog en sådan nordisk arbetarkongress ett handlingsprogram för 1980-talet som siktar till arbete åt alla, förnyelse av arbetslivet, ekonomisk demokrati och en god miljö. I handlingsprogrammet berör vi också bredare internationella frågor. Jag vill särskilt peka på att samtliga fem partier och fem landsorganisationer i Norden där förordar ensidiga förbud mot kapitalexport och nyinvesteringar i Sydafrika och Namibia, en rekommendation som vi följt upp i en motion som nu ligger på riksdagens bord.

Det europeiska samarbetet ligger oss socialdemokrater varmt om hjärtat. I Västeuropa har utvecklats ett omfattande samarbete mellan de socialdemokratiska partierna och fackföreningsrörelsen. Även i Västeuropa är socialdemokratin den starkaste politiska kraften. Socialistinternationalen har fler medlemmar, fler regeringspartier och fler väljare än någon annan politisk rörelse. Bredvid euro-socialismen är euro-kommunismen en liten rörelse. Därför blir ansvaret och kraven stora på socialdemokratin i en tid av internationell kris och i en tid då högerkrafterna blivit allt aggressivare.

I Europa bevittnar vi hur folkens krav på frihet och social rättvisa bryter fram med ökad kraft. Vi har upplevt betydelsefulla och glädjande segrar för demokratin i Grekland och Portugal. Socialdemokratin engagerade sig intensivt i stödet för demokratins och frihetens krafter i dessa länder.

Samma frihetssträvan upplever vi i dag i Spanien, ett land som – trots att fru Söder uppseendeväckande nog inte hade ett ord att säga därom, när hon nu ändå tog upp så mycket annat – i dag står i centrum för det politiska intresset i Europa. Efter decennier av fascistvälde förbereds nu allmänna demokratiska val. Den nuvarande regimen har insett förändringens ofrånkomlighet och tagit positiva steg mot en demokratisering. Vi bevittnar en fascinerande process, där man på fredlig väg söker omvandla en diktatur till en demokrati. Men det är viktigt att framhålla att det hela tiden är den demokratiska oppositionen som drivit fram denna utveckling och tvingat regimen till eftergift på eftergift.

Det är också viktigt att lyfta ett varningens finger till dem som betraktar demokratin som redan genomförd i Spanien. Fascismens arv väger ännu tungt, och demokratin är långt ifrån konsoliderad. Amnestin är inte fullständig. Alltjämt arresteras människor ur den demokratiska oppositionen. Vallagen har allvarliga begränsningar och är delvis anpassad till regimen fördel. Vi oroas också över det kraftiga stöd som fascismens skuggor får och själva ger högerkrafterna. Den nationella rörelsen, Francos skapelse, har i år fått sitt största anslag någonsin, 8,5 miljarder pesetas, ur den statliga budgeten. Det är fyra gånger mera än vad som utlovats i partistöd i valrörelsen för samtliga andra partier. Polisen har i år fått

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

ett extra anslag på 4 miljarder pesetas.

Avgörande för den fortsatta demokratiseringsprocessen blir om regimen och kungahuset förhåller sig neutrala i den kommande partipolitiska striden. Vi kan hysa starka förhoppningar om frihet och demokrati i Spanien. Men vi skall samtidigt inse de påtagliga begränsningar som ännu präglar läget. I detta ömtåliga skede är det särskilt viktigt att vi stärker vår solidaritet med de genuint demokratiska krafterna i Spanien.

När Europas stats- och regeringschefer samlades till den europeiska säkerhetskonferensen i Helsingfors sommaren 1975 fanns det många i väst som i ESK:s avslutning såg något av en västlig kapitulation inför östkommunismen. Slutdokumentet skulle bli en Moskvas triumf, en seger utan motprestation. Vi som hade en annan uppfattning menade i stället att ESK var en nödvändig och meningsfull handling som inte ensidigt skulle kunna utnyttjas av den ena eller andra sidan.

Vi betraktar avspänningspolitiken som avgörande för freden i vår del av världen. Säkerhetskonferensen och dess slutdokument är av mycket stor betydelse såväl för att befästa freden som för att fördjupa kontakterna och det fredliga samarbetet mellan Europas folk. Dess resultat får icke spolieras. De måste tvärtom värnas och samarbetet ytterligare byggas ut och fördjupas. På den punkten måste vår inställning vara alldeles klar.

Men en framgångsrik avspänningspolitik får inte betyda att dialogen kvävs och debatten tystas. Det bör vara tvärtom. Vid konferensen i Helsingfors sommaren 1975 framhöll jag härom på regeringens vägnar:

”Respekten för varandras samhällssystem och principen för icke inblandning får inte tolkas så att detta utbyte skall vara inskränkt till instämmanden och gemensamma deklARATIONER. En vaken kritik måste också få göra sig hörd mot företeelser som förtryck av oliktankande, tortyr och rasdiskriminering. Dessutom – – – bör just avspänningen ge utrymme för en öppen och fri diskussion om grundläggande politiska och ideologiska frågor. Detta uttrycker självfallet inte önskan om politisk konfrontation utan understryker värdet av en debatt mellan företrädare av olika idéer och samhällsuppfattningar. Detta kan också bidra till att bygga en fastare grund för avspänningen på längre sikt.” Jag var då rätt ensam om att framföra dessa synpunkter. På en del håll ansågs de som olämpliga, men numera har de närmast bestyrkts.

Något senare, vid det socialdemokratiska kvinnoförbundets konferens i februari 1976, förklarade jag att ”övergrepp på de mänskliga rättigheterna blir avsteg från avspänningspolitiken, att förtryck, ofrihet och orättvisa i sig bär fröet till sociala och politiska spänningar. Den som stillatigande låter förtryck, terror, tortyr, ofrihet och andra brott mot de mänskliga rättigheterna breda ut sig bidrar ytterst till att freden undergrävs.”

Säkerhetskonferensens slutdokument har också givit stöd och hopp åt de modiga och frihetslängtande människor som i öst nu kräver att deras regeringar skall följa slutdokumentets förpliktande ord om respekt för mänskliga fri- och rättigheter. Med dem känner vi en djup solidaritet.

Vi måste därför ställa oss positiva till att moraliska aspekter nu får större tyngd i den internationella debatten än tidigare. Mina citat visar att det var den väg vi själva var inne på. Det innebär en vitalisering av debatten och bryter med den maktpolitikens cynism och likgiltighet som så ofta skymmer den grymhet och det förakt som människorna i diktaturerna utsätts för. Men vår berättigade kritik mot förhållandena i öst och vår nödvändiga solidaritet med dem som kämpar för mänskliga rättigheter får inte kasta oss tillbaka i det kalla krigets stämningar. Det skulle innebära en tillbakagång som skulle kunna öka spänningen och skärpa läget för de oliktankande. Vi måste vara på vår vakt mot de krafter som söker utnyttja det nya läget till att driva oss tillbaka till det kalla kriget.

Det är också viktigt att inte skapa förväntningar som inte kan infrias. Vi minns alla hur den amerikanska stormaktens braskande slagord om sin vilja till befrielse i Östeuropa på 1950-talet följdes av en nästan total passivitet när människor i Berlin, Ungern och Polen sökte förverkliga en befrielse. Det skapade en grym besvikelse på grund av brustna förväntningar. Den enligt min mening ofrånkomliga demokratiseringen av diktaturerna kommer i grunden att förverkligas genom en inre process, av folken själva. Vi måste inse våra begränsade möjligheter att påverka den utvecklingen. Men vi får heller aldrig svikta i att klart redovisa var vi står, vad vår solidaritet gäller i värnet för demokratin och människans rättigheter.

Låt mig, herr talman, göra ytterligare en reflexion i anslutning till debatten om de mänskliga rättigheterna. Den borgerliga regeringen har i vissa stycken blivit väldigt orättvist behandlad. Efter valet har två regimer uttryckt hjärtinnetlig glädje över valets resultat. Den ena är juntan i Chile. Den andra är Husakregimen i Tjeckoslovakien. Juntan fann sig med glädje ha blivit av med ett redskap för världsmarxismen som påtalat dess verksamhet i Chile. Presschefen i Tjeckoslovakiens sannolikt marxistiska utrikesdepartement fann, efter dess vice utrikesministers besök hos fru Söder, att den nya regeringen, jämfört med den socialdemokratiska, visat "statsmannaklokskap, verklighetssinne och vishet".

Dessa uttalanden speglar med all säkerhet mindre av kärlek till den svenska borgerligheten än en påtaglig brist på kärlek till den svenska socialdemokratin. Därför är berömmet orättvist. Låt mig med all kraft understryka att jag är övertygad om att utrikesministern föga uppskattar berömmet, att regeringen inte har ett uns till övers för förtrycket och att jag icke ett ögonblick betvivlar de borgerliga partiernas demokratiska sinnelag. Fru Söder har gjort flera uttalanden i dessa frågor, i vilka jag gärna och med uppskattning vill instämma.

Men likväl borde det inträffade för er på en punkt utgöra en allvarlig tankeställare. Så sent som i fjol åkte herr Bohman och hans moderater land och rike runt och framställde den svenska socialdemokratin som ett hot mot demokratin. Och för mindre än ett år sedan stod herr Fälldin i Ystad och förklarade att en fortsatt socialdemokratisk regering kunde

betyda politiska fångar och avskaffad strejkrätt i Sverige. Nu säger jag: Minns dessa tarvligheter och minns dem utan stolthet när ni nu hör förtryckarnas applåder smattra i era motsträviga öron.

Lärdomen är denna: Skall vi med fasthet och trovärdighet i de internationella rådslagen kunna stärka demokratin och värna människors rättigheter, då måste även ni utan småaktigt partinit kunna vara rakyggade nog att stå upp för de värden som är gemensamma i vårt fria demokratiska samhälle.

Den nya amerikanska regeringens starka betoning av moral och mänskliga rättigheter har främst kommit att uppmärksammas när det gäller förhållandet mellan de båda supermakterna, USA och Sovjetunionen. Detta får inte undanskymma att stora delar av världen, icke minst länder som har nära förbindelser med USA, utgör ett mycket betydande arbetsfält för de nya strömningarna. Det torde vara i dessa länder som USA har de praktiskt sett största möjligheterna att direkt påverka utvecklingen. Vi kommer att med stort intresse följa vad som händer.

Kraven på förändringar är särskilt starka i den tredje världen. Sydafrika är alltjämt en bastion för rasismen trots FN:s allt aktivare engagemang, trots motståndsrörelsens växande betydelse och trots det portugisiska kolonialväldets upplösning. Kampen mot apartheid skärps.

Vid socialistinternationalens senaste kongress slog världens demokratiska socialister fast, att "neutralitet inför kampen i södra Afrika är omöjlig. Mellan utsugarna och de utsugna finns ingen medelväg. Åtgärder måste vidtas för att få slut på ett system som är både grymt i sig självt och ett hot mot freden."

Förra veckan påmindes Sydafrikas folk smärtsamt om en tragisk dag – massakern i Sharpeville. 16 år senare kom händelserna i Soweto. Båda dessa grymheter mot en försvarslös befolkning var logiska konsekvenser av apartheidsystemet. Men det finns vissa viktiga skillnader. Läget i Sydafrika har undergått en dramatisk förändring. Under dessa 16 år har vi bevittnat en upptrappning av våldet från den härskande minoritetens sida, men samtidigt har viljan och förmågan från majoritetens sida ökat att stå emot förtrycket och att förena sig mot förtryckarna. Folkets längtan efter frihet kan aldrig utplånas. Underkastelsens tid är över.

Ändå består systemet, upprätthållet med våld. Är det så, att de som inte är direkt berörda helt enkelt inte kan föreställa sig vad apartheid verkligen är? Av tidsskäl får jag stryka hårt i mitt manuskript och hoppa över en del, men ett exempel vill jag nämna: systemet med fångar på mentalsjukhusen.

I fredags publicerade Världshälsoorganisationen en rapport om en kedja av privat ägda institutioner som förvarar många tusen mentalsjuka svarta afrikaner, kvarhållna där mot sin egen vilja. De tvingas arbeta utan någon som helst betalning. Dessa institutioner får huvuddelen av sina s. k. patienter – i verkligheten mentala eller politiska fångar – från Sydafrikas sjukvårdsministerium. Den privata firman, Smith Mitchell of Johannesburg, som driver detta slavarbetsystem på vinstbasis, har gjort så i mer

än ett decennium och kallar det för "terapi". Företaget tjänade 13,7 milj. dollar år 1973. Mellan 8 000 och 9 000 svarta mentalsjuka är berörda.

Per Wästberg har pekat på det faktum att många afrikaner arresteras i slumområdena för att ha ställt till med bråk och sedan döms – efter en snabb utredning – såsom "obalanserade" och sänds i väg till dessa institutioner.

Jag skulle vilja tala om tortyren och de s. k. självmorden i fängelserna och om utredningen om Soweto. Allt detta visar att sådan är apartheid – en makaber minoritetsdiktatur för social och ekonomisk utsugning. Men apartheid har också en unik egenskap. Det är den enda formen av tyranni som brännmärker en person ända från födseln, beroende på hudfärgen.

Systemet upplöser familjebanden. Det legaliserar grymma folkförflyttningar. En växande majoritet av båda könen har i lag förbjudits att leva med sina familjer utanför de arbetslösas bantustans. Normalt familjeliv blir i allt större utsträckning en sällsynthet. Barnen blir – med Colin Legums ord – en negligerad och utsvulten generation, utan ideal, utan omtanke, utan lojalitet, utan självförtroende, utan pålitliga relationer, utan möjliga aspirationer till ansvarsfullt medborgarskap. De ser ständigt sina föräldrar förödmjukas.

Utanför Sydafrika kan man anse att man måste gå steg för steg i kampen mot apartheid. Men Sydafrikas barn har ingen mera tid att förlora. Och den vita minoriteten borde inse att dessa barn är de människor med vilka de kommer att tvingas förhandla en dag. Och dessa barn är de som vi ser fram emot att välkomna som representanter för sitt folk.

Ian Smith har sagt att Rhodesia och Sydafrika är överens om att de båda kämpar för att bevara den västerländska demokrati som den vite mannen förde till Afrika. De båda hoppas på hjälp utifrån för att slåss för den s. k. fria världens intressen. För oss i Europa, med vårt koloniala förflutna, är det nödvändigt att vara kristallklara på denna punkt. Vi kommer aldrig att acceptera Smiths och Vorsters falska version av västlig demokrati. Deras förtryck och rasism kommer aldrig att innefattas i en fri värld.

Rasistregimernas motstånd väcker frågan om huruvida förändringar kan åstadkommas enbart genom våld och revolution, eller om det fortfarande finns en fredlig väg att utradera de brott mot mänsklig värdighet som är kända som kolonialism och rasism. Men det är lätt att förutse att när människor som söker fred och framsteg bara möts av förtryck och utsugning kommer de till slut att använda sig av våld. Den väpnade kampen blir den sista möjliga utvägen. I Namibia och Zimbabwe synes nu en fortsatt väpnad kamp vara oundviklig. Hur mycket väpnat motstånd som är nödvändigt från nationalisternas sida beror på hur stort obehäpnat tryck som västmakterna kan utöva i form av sanktioner och liknande, som president Julius Nyerere så träffande har uttryckt det.

Minoritetsstyrets tid närmar sig sitt slut. Men i och med att kampen hårdnar ökar också risken för fel slags utländsk inblandning. Och fel

slags inblandning är fortsatt stormaktsrivalitet i regionen. Rätt slags utländsk inblandning är det som stöder frihetskampen och söker reducera motståndet från de krafter som fortfarande kämpar för idéerna om vit överhöghet.

Förra året publicerade Stockholms internationella fredsforskningsinstitut – SIPRI – en omfattande dokumentation över riskerna för en kraftig upptrappning av konflikten i södra Afrika. Detta område kan komma att bli nästa stora internationella slagfält. SIPRI-studien visar också att omfattande utländska investeringar i Sydafrika medverkar till att internationalisera konflikten. Landets råvaruresurser och dess strategiska position kan tjäna som förevändning för ytterligare inblandning på den vita regimens sida. Samtidigt kan emellertid en sådan inblandning uppmuntra andra makter att bli mera aktiva i området. Vi står alltså inför den dubbla risken av ett raskrig och en upptrappad konflikt mellan de utländska intressena, framför allt stormakterna, i regionen.

Afrikanernas frigörelse kommer att vara deras eget verk. Och den kommer! Men det internationella samfundet kan medverka till att förkorta kampen och göra den lättare, med mindre av mänskligt lidande.

Det säger sig självt att Förenta nationerna och dess säkerhetsråd har ett mycket speciellt och centralt ansvar. Men det kan inte få vara en ursäkt för passivitet på det nationella planet. Varje land, varje regering och varje folkrörelse har sitt eget ansvar och sin egen roll att spela.

För det första: Vi måste arbeta för att få slut på all vapenexport till Sydafrika och allt militärt samarbete med dess regering. De som alltjämt förser rasisterna med vapen måste svara på frågan: Hur kan ni sitta i FN och fördöma apartheidpolitiken och samtidigt sända vapen till dem som utövar och stöder apartheid?

Det är viktigt att den nya regeringen fullföljer vårt initiativ i FN i denna fråga.

För det andra: Vi bör öka vårt materiella och politiska stöd till frihetsrörelserna och till de redan självständiga staterna i deras kamp för nationellt oberoende och ekonomisk självständighet. Här har vi från socialdemokraternas sida begärt ett väsentligt ökat belopp av regeringen.

För det tredje: Vår vägran att erkänna de s. k. självständiga bantustans bör följas upp med motstånd mot internationella företags ansträngningar att ge inofficiellt erkännande genom massiva investeringar.

För det fjärde: Vi bör öka våra ansträngningar att få slut på den illegala ockupationen av Namibia. Vi bör stödja SWAPO utan vars deltagande ingen realistisk politik kan formis. Namibia bör omedelbart få självständighet och majoritetsstyre. Och därför måste vi avvisa alla marionettregeringar.

För det femte: Vi måste seriöst ta itu med frågan om investeringar i och kapitalexport till Sydafrika och Namibia.

Det som jag här sagt i några korta stycken kommer Carl Lidbom senare att tala mera ingående om.

Utrikesministern har som en kommentar till vårt krav sagt att hon

inte förstår varför vi inte tog upp frågan om kapitalexport när vi var i regeringsställning. Men nu var det ju så att jag aviserade detta krav i mitt tal på Broderskapsrörelsens kongress i augusti i fjol. Reaktionen blev också häftig från herr Bohmans sida. Han förklarade bl. a.: "Vill Palme införa förbud mot nyetableringar i Sydafrika, så får man väl skriva en proposition och förelägga riksdagen denna." Sagt och gjort – fast det av omständighetens makt blev en motion.

De som fortsätter att låta det utländska kapitalet ostört flöda in i Sydafrika och Namibia tar på sig ett stort ansvar. FN:s speciella kommitté mot apartheid har påtalat den betydelse som utländskt kapital spelat för Sydafrikas försvarsansträngningar. Bara under de senaste fyra åren har rasistregimens militärbudget fyrdubblats. Samtidigt har underskottet i betalningsbalansen stigit kraftigt. Underskottet har endast kunnat täckas genom det stora kapitalinflödet från utlandet. De lån som gavs till att täcka underskottet i betalningsbalansen används alltså av Sydafrika till den upprustning som landet annars inte skulle haft råd med.

Nu heter det från något regeringshåll att man inte kan rucka på den urgamla principen om fria kapitalrörelser. Men den samlade kapitalexporten till Sydafrika har varit mycket stor, internationellt sett. År 1976 var den enligt FN-kommittén 1 100 miljoner dollar. Och är man för sanktioner, så är man ju för att hindra fria kapitalrörelser. Det är trots allt viktigare med fria människor än med fria kapitalrörelser. Men det kanske är den borgerliga regeringens ideologi att bortse från sådana synpunkter.

Låt mig till slut i denna fråga citera ur ett brev jag fått nyligen från en av Sydafrikas främsta frihetsledare: "Det är vår brinnande förhoppning att Sveriges riksdag kommer att anta er motion i sin helhet. Kanske skulle riksdagen göra det om den var medveten om de förfärande illdåd som Sydafrikas polis ständigt begår mot helt oskyldiga män, kvinnor och barn i den s. k. fria världens intresse, och på uttrycklig order av Vorsters regim? Vad er motion gör är att ställa frågan: vems allierad är Sveriges folk i praktiska termer?"

Det sägs ibland att det inte finns någon högre moral än att bevara freden. Det är riktigt. Men så länge apartheid och rasism består kan det inte finnas någon fred.

I sitt budskap till omvärlden den 20 januari i år sade president Carter att han är beredd att ta ledningen när det gäller att söka avskaffa det ödesdigra kärnvapenhotet. Samtidigt underströk han att detta inte är något som Förenta staterna självt kan åstadkomma. Vi kan och kommer att samarbeta med andra för att åstadkomma detta, sade han.

Det är utmärkt om detta och liknande uttalanden kan göra det möjligt att äntligen nå konkreta resultat i nedrustningsarbetet. Och det är givet att alla vi andra, utanför stormakternas krets, skall söka göra vad vi kan för att påskynda utvecklingen.

Men samtidigt kanske vi också skall sända ett budskap tillbaka till Jimmy Carter – eftersom han nu sänt oss ett budskap – för att markera att de avgörande besluten i dessa frågor ändå måste fattas av de båda

supermakterna. Det är ju dessa supermaktens ständiga strävan att uppnå militär överlägsenhet över varandra som utgör hela grunden till den kapprustningsspiral vi upplevt under de senaste decennierna. Alva Myrdal har kallat detta en kolossal felräkning och ställt frågan hur man kan tänka i termer av "militär överlägsenhet", när man redan på vardera sidan har kapacitet nog att förstöra hela vår civilisation många gånger om.

Vi i de små nationerna kommer alltid att välkomna nedrustningsinitiativ från supermaktens sida. Men det är ju supermakterna som i första hand måste skrida till handling och äntligen inleda en process som kan leda till att de skrotar ned sina väldiga kärnvapenarsenaler!

Alva Myrdal har under många år lagt ned ett fantastiskt arbete på att söka göra världen säker för människan. Trots nästan fullständig avsaknad av löftesrika framsteg har hon oförtrutet kämpat vidare för fredens sak. Hennes arbete fullföljs nu av Inga Thorsson, senast genom förslaget vid nedrustningskonferensen i Genève om ett internationellt avtal för fullständigt stopp för alla kärnvapenprov. Det är utmärkt att den socialdemokratiska nedrustningspolitiken fullföljs på detta sätt.

Alva Myrdal och Inga Thorsson har genom sina insatser i FN och i Genève gett Sverige ett stort förtroendekapital i denna fråga. Det var ingen slump att just vår chefsförhandlare kom att bli ordförande vid den ytterst kontroversiella konferens om icke-spridningsavtalet som hölls i Genève för något år sedan. Det är nu av största vikt att detta förtroendekapital inte missbrukas eller går förlorat.

Ur denna synvinkel är de senaste försvarspolitiska signalerna från den nya regeringen illavarslande. Jag tänker på den försvarspolitiska proposition som avlämnades i början av månaden. I denna finns formuleringar och förslag, som gör det berättigat att tala om en högervändning av säkerhetspolitiken.

En grundläggande tanke i hela det svenska nedrustningsarbetet har tidigare varit att söka få till stånd en omfördelning – från de kolossala satsningarna på militära utgifter till de skriande behoven för social och ekonomisk utveckling i de fattiga länderna. Det var också temat i mitt tal i FN för ett år sedan. Om detta var man enig i försvarsutredningen – före valet. Men när de borgerliga nu på egen hand, i försvarspropositionen, skall formulera sig i fråga om säkerhetspolitiska riktlinjer, då saknas utredningens starka förord för behovet av en ny ekonomisk världsordning och betoningen av avspänningspolitikens betydelse, då talar man inte längre om stärkandet av FN:s roll. Detta är allvarligt.

Men lika allvarligt är det att man nu vill slå in på en upprustningslinje inom det svenska försvaret, samtidigt som man i FN talar om behovet av nedrustning. Vi socialdemokrater är anhängare av ett efter våra förhållanden starkt försvar, och vi anser oss hålla fast vid denna linje genom att fullfölja 1972 års försvarsbeslut. De borgerliga vill lägga på ytterligare minst 2 000 milj. kr. under försvarsbeslutsperioden. Därtill kommer kostnaderna för ett nytt attackflygplan, om nu regeringen bestämmer sig

för att ytterligare höja försvarsanslagen.

En dylik upprustningslinje i vårt eget land kan skada våra möjligheter att bidra till att få till stånd en allmän internationell nedrustning och tära på det förtroendekapital vi ändå har i nedrustningsfrågan. Vi socialdemokrater hävdar att den svenska säkerhetspolitiken bör ha en oförändrad inriktning. Vi vill därmed också markera viljan att medverka till avspänning och nedrustning, till social och ekonomisk utjämning mellan folken.

I mitt anförande har jag följt den uppläggning som blivit något av en tradition i svensk utrikespolitik och som jag ser att fru Söder vid flera tillfällen använt sig av, nämligen att följa de tre cirklar som speglar vårt utrikespolitiska intresseområde: Norden, Europa och världen – en modell som jag tror att kabinetssekreterare Åström började tillämpa någon gång i början av 1960-talet och som vi alla lärt av. Ty som jag sagt många gånger: internationalismen börjar för vår del vid Kölen, Öresund och Ålands hav.

Jag ser i konservativ press att man ivrigt hyllar utrikesministern för att hon skulle förmodas ha ett större intresse av Norden och Europa än den förra regeringen. Sakligt sett finns det naturligtvis inget underlag för hyllningen i denna del. Vad man på högerhåll vill uttrycka är någonting helt annat, nämligen sin ovilja mot Sveriges engagemang för de fattiga folken och deras rättigheter, för arbetet i Förenta nationerna och för de bredare internationella frågorna – allt sådant som man på högerhåll tyckt innerligt illa om men som ändå speglar en stark opinion hos växande grupper i vårt land.

Det är min förhoppning till sist, herr talman, att fru Höger –, förlåt, fru Söder, inte skall falla i denna av de konservativa krafterna gillrade fälla.

Herr WERNER (vpk):

— — —

Nr 99

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Fru utrikesministern SÖDER:

Herr talman! Jag skall inte beröra herr Palmes konstgrepp i slutet av anförandet, där han med en s. k. felsägning kallade mig fru Höger. Det har också funnits tillfällen då jag har kallats fru Röder.

Engagemanget för tredje världen – för att återgå till den allvarliga sidan – är stort hos mig och mina regeringskolleger. Det finns ingen anledning att ifrågasätta detta. Det är mig fjärran att söka utröna hos vem upphovsmannarätten ligger till de cirklar som herr Palme åberopade. Men jag kunde konstatera att herr Palme själv gjorde sig till upphovsman till en del politiska funderingar av mycket stort värde vad avser de viktiga rättighetsfrågorna. När det gäller engagemanget för tredje världen och de s. k. koncentriska cirklarna är det ett faktum – som jag hoppas att herr Palme instämmer i – att styrkan i opinionsbildningen t. ex. i de nordiska länderna är av avgörande betydelse för våra möjligheter att få en verklig förändring till stånd i tredje världen. Vidare kan vi öka intensiteten i detta arbete om vi får alla Europas stater med i det.

Så till frågan om varför jag inte nämnde någonting om Spanien. Jag hade ont om tid som herr Palme också fick. I sådana lägen får man lämna många väsentliga saker utanför. Men jag kan helt instämma i vad herr Palme sade om den utveckling som nu pågår i Spanien. Vi hoppas på en verklig demokratisering – men vi måste hela tiden inse att den behöver vårt stöd. Många krafter är i rörelse för dess motsats.

Jag skulle också gärna ha tagit upp ett resonemang om andra länder, i Ostasien t. ex. Thailand. Vi har anledning att med uppmärksamhet följa den situation som inträffade där när de demokratiseringssträvanden som påbörjades i höstas sattes ur spel. Situationen där är fortfarande mycket instabil och utvecklingen tycks gå åt ett ännu mer negativt håll än hittills.

Etiopien är ett annat land där vi följer utvecklingen med stort intresse och där hemska saker pågår. Tyvärr är situationen i världen sådan att vi överallt kan hitta flagranta exempel på kränkningar av de demokratiska fri- och rättigheterna.

Så till diskussionen om södra Afrika.

Vi delar alla, hoppas jag, den uppfattningen att vi måste göra allt som står i vår makt för att undanröja apartheidregimen och ge människorna deras legitima rättigheter. Det är ganska tröstlöst att träta om i vilken ordningsföljd olika initiativ har kommit, men jag vill ändå konstatera att vad herr Palme sade vid Broderskapsrörelsens konferens var att man

skulle studera frågan och diskutera attityden till investeringar i Sydafrika. Vad vi gjorde när vi tillträdde regeringen var att föra frågan vidare i FN. Att ta nya initiativ för att få ett stopp på nyinvesteringarna och att få till stånd verkliga sanktionsåtgärder är den enda effektiva vägen att få ett tryck på den sydafrikanska regimen – denna regim som är ett hot mot freden. Detta arbete pågår f. n. i säkerhetsrådet.

Jag kan bara konstatera att efter herr Palmes Broderskapstal har den socialdemokratiska gruppen i utrikesutskottet anslutit sig till uppfattningen att de enda effektiva åtgärderna är sanktioner där Sydafrikas stora handelspartners är med. Det var så sent som i december som man sade detta.

Låt oss nu se vad som händer i säkerhetsrådet. Förhoppningsvis kommer där resultat att nås, även om läget i dag kanske inte är så ljusst. Vi hoppas dock att man steg för steg når fram till en överenskommelse som leder till en effektiv sanktionspolitik mot Sydafrika. När vi har kunnat utvärdera det beslut som fattas i säkerhetsrådet kan vi ta tillfället i akt här hemma – utrikesutskottet får det tillfället ganska snart – att närmare fundera över hur vi skall utreda de juridiska, folkrättsliga och utrikespolitiska aspekterna på ett ensidigt åtagande.

Kanhända kan vi också få ett nordiskt agerande på den här punkten. Det är olyckligtvis så att man inte i dagsläget i alla de nordiska länderna – även om man har en socialdemokratisk regering – är så intresserad av ensidiga åtgärder eller ens åtgärder på nordisk basis.

Herr Palme tog upp frågan om försvarspolitiken kontra säkerhetspolitiken här i Norden. Det är fel när herr Palme påstår att ingenting har sagts av regeringen om relationerna mellan rustningar och utvecklingsarbete. Jag citerar ur försvarspropositionen:

”Det krävs samlade internationella insatser om vi skall nå en värld i varaktig fred. Den kan inte förverkligas enbart genom nationella åtgärder. Sveriges engagemang i det internationella fredsarbetet står således inte i motsatsförhållande till strävandena att stödja den svenska alliansfria politiken genom ett allsidigt sammansatt totalförsvar.”

På ett annat ställe står det:

”Den fortsatta allvarliga situationen i flertalet utvecklingsländer och de totala biståndsinsatsernas otillräcklighet har medfört en intensifierad internationell diskussion om metoderna att komma till rätta med detta allvarliga problem. Kraven på en ny ekonomisk världsordning har vuxit sig allt starkare. En omställning mot en ny ekonomisk världsordning kommer emellertid att bli en lång och besvärlig process. Den nuvarande situationen kan, om den inte ändras, få allvarliga konsekvenser i ett längre tidsperspektiv. Den kan ge upphov till konflikter mellan såväl industri- och utvecklingsländer som mellan utvecklingsländerna själva.”

Liksom tidigare utformas vår säkerhetspolitik genom en samordning mellan utrikespolitik, försvarspolitik, vår politik i internationella nedrustningsfrågor, handelspolitik och biståndspolitik. Herr Palme har själv många gånger sagt att den politiken och stabiliteten i Norden i hög grad

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

bygger på ett starkt försvar. Jag skulle kunna citera många uttalanden av det slaget ur herr Palmes tal vid olika tillfällen. Han sade bl. a. i tidningen Vi för ungefär ett år sedan:

Vi ser ingen motsättning mellan det faktum att vi har ett relativt starkt försvar och vårt internationella fredsarbete. För mig är det två sidor av samma politik. Om vi i dagens läge valde att isolerat avrusta skulle vi skapa oro och undergräva den stabilitet som råder i norra Europa. Det skulle vara ett hot mot avspänning i Europa som i sin tur är en förutsättning för nedrustningsarbetet.

Den proposition som lagts fram innebär ingen upprustning, och den står alltså väl i överensstämmelse med den tradition som har varit byggd på samstämmighet mellan de stora partierna i Sverige när det gäller utrikespolitiken. Det är alltså inte, såsom herr Palme sade, en socialdemokratisk politik som fullföljs när det gäller utrikespolitiken, utan det är en utrikespolitik som sedan årtionden byggts på en bred samstämmighet bland det svenska folket.

Herr PALME (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är alldeles korrekt citerat, och det är just av dessa skäl jag anser att vi inte skall driva en upprustningspolitik, vilket ni vill göra. Det är det jag säger.

Läs detta citat om utvecklingsländerna ur propositionen och jämför det med vad som står i utredningen! I denna finns en klar viljeinriktning för en ny ekonomisk världsordning, och där tar man upp konsekvenserna härav för vår ekonomiska politik. I propositionen står bara någonting om att kraven växer sig starka – på punkt efter punkt uttunnat och högervridet.

Jag vill ägna de här få minuterna åt ett litet principresonemang. Jag skulle vilja varna utrikesministern att se för kortsiktigt på problemen. Försök se långsiktigt på en sannolik, moraliskt önskvärd och kanske oundviklig utveckling! Jag tror att det är viktigt för ett litet land som Sverige.

Låt mig ta några exempel! På 1950-talet tog vi kontakt med och stödde befrielseströrelserna i Afrika, och fr. o. m. 1960-talet stödde vi dem med pengar. Vi fick mycken kritik för detta, nationellt och internationellt. Man sade att vi stödde terrorister. Men terroristerna – Julius Nyerere, Kenneth Kaunda, Amilcar Cabral, Eduardo Mondlane och Marcelino do Santos – var inte bara utomordentliga personer; de var bärare av sina folks och sina nationers framtid. Man kunde se att kolonialismens tid var förbi och att kolonialmakterna bara skadade sig själva. Nu står de som kallade dessa personer för terrorister i kö för att få förmåner i deras länder, medan vi har ett naturligt vänskapsband, som bygger på att vi ställde upp på deras villkor när det blåste hårda och snåla vindar.

I grunden förhåller det sig på samma sätt med Vietnamfrågan. Detta var från början ett djupt omoraliskt krig, något som var och en kunde se. Demokratierna skadade demokratin, och de skadade på sätt och vis

angriparna värre än de skadade de angripna. Det var ett förskräckligt oväsen om våra ståndpunktstaganden. Nu efteråt får vi beröm för att vi gjorde riktiga bedömningar. På den punkten är vi emellertid i högsta grad blygsamma, eftersom det var självklarheter att det nationella oberoendet var nödvändigt. Men vi ställde upp på deras villkor när andra icke gjorde det.

På samma sätt är det med Grekland, Spanien och Portugal. Det är fantastiskt att det in i våra dagar skall finnas gamla bakåtsträvande fascistregimer i Europa. När vi sade vår mening om detta blev det mycket bråk om diplomatisk etikett och sådant. Men man blir djupt generad när man kommer till dessa länder och de säger: Ni ställde upp på våra villkor och det glömmer vi aldrig.

Detsamma gäller egentligen också Tjeckoslovakien. Tjeckoslovakien hade 1938 en högre levnadsstandard och en bättre utvecklad parlamentarisk demokrati än Sverige. Varför skall detta gamla kulturland sjunka ner i stalinismens mörker? Det är ju en fullkomligt orimlig historisk utveckling.

Se på förhållandena i dag, t. ex. IDB! Där ser ni kortsiktigt. Varför skall Sverige stiga upp som ett slags ekonomisk garant för några av de brutalaste och mest bakåtsträvande diktaturregimerna i Sydamerika? Om ni lyckas genomdriva detta, kommer det icke att medföra någon ära för den svenska borgerliga regimen, så länge den nu varar. Det kan jag lova er! Långsiktigt är detta fel. Det är intressant att se hur herr Burenstam Linder hänger som en krokig lian om halsen på den gamla regeringen och säger att det var den som här fattade beslut. Det är visserligen osanning – möjligen var han i god tro första gången han sade det. Men psykologiskt är det intressant, därför att det speglar att det icke finns någon övertygelse om att man har rätt.

När det gäller Sydafrika – jag skall inte gräla om detaljer – så följer ni i stort sett den socialdemokratiska politik som förelåg den 1 juli 1976. Det tycker jag är utmärkt, jag berömmer er för det. Men de dramatiska händelserna i Soweto – tror jag det kommer att sägas i framtiden – var början till kampen bland de förtryckta i och med deras nya och helt andra krav. Här måste vi på något sätt skärpa politiken. Vår ena markering är att vi föreslår 100 milj. kr. mer till frontstaterna. Den andra är att vi i en motion – jag talade om det inför Broderskapsrörelsen och på den Nordiska arbetarkongressen – kräver ett entydigt förbud mot kapitalexporten. Det har en enorm praktisk betydelse. I FN förra veckan sade jag att verkligt effektiva blir bara sanktioner. De har praktisk betydelse som pådrivande faktor och är, kan man säga, en signal till afrikanerna att vi ställer upp på deras villkor. Allt är icke bara fördömelse.

Ofta beskylls vi här i Sverige av de samvetslösa för att vilja spela världssamvete. Förmodligen vill de dölja sitt eget dåliga samvete. Vår hållning är blygsam och vi har liksom varje nation våra begränsningar på grund av de egna nationella intressena. Som ett litet land har vi tack vare att vi inte står mitt i maktpolitiken ändå möjlighet att se långsiktigt

på de politiska problemen. Vi har möjlighet att tala klarspråk och ställa upp på de förtrycktas egna villkor. Vi kan se en sannolik, oundviklig och moraliskt önskvärd utveckling framför oss. Det är det principresonemanget jag vill föra. Se icke för kortsiktigt, kommersiellt eller maktpolitiskt på problemen! Se vart utvecklingen måste gå!

Herr WERNER (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Utrikesministern talade i sin deklaration om den ökande pressen på världens tillgångar. Hon förordade sparsamhet och återanvändning, och det låter sig naturligtvis sägas. Men till vilka slutsatser det för ser inte fru Söder. Skall vi kunna spara på världens resurser måste de utnyttjas planmässigt. Då måste de stora multinationella trusternas rovdrift och slöseri med naturtillgångarna stoppas. Då måste varje land övergå till en planerad hushållning, till ett samhällssystem som erkänner nationers och folks likaberättigande. Då måste man arbeta för att rasera det ekonomiska system som fru Söder och den borgerliga regeringen omhuldar.

För en rättvisare och bättre hushållning med världens tillgångar måste vi avskaffa de stora bolagens och spekulanternas makt över tillgångarna. Den slutsatsen är nödvändig om klyftan mellan världens folk inte skall fortsätta att växa. Men den nödvändiga slutsatsen drar inte utrikesministern och regeringen i övrigt. Hennes tal om rättvisa, omfördelning och hushållning kräver ju åtgärder som går rakt emot den borgerliga politik regeringen företräder. Därför blir det ganska mycket fraser i regeringens mun när man talar om dessa saker men inte drar de riktiga slutsatserna.

Sedan några ord om kapitalexporten, som är en avgörande fråga i dessa sammanhang. Exporten av kapital från Sverige är omfattande. Under förra året sattes ett nytt rekord med nära 3,5 miljarder kronor. Denna kapitalexport går i stor utsträckning till svenska industriföretag i utlandet, samtidigt som industrisysselsättningen i Sverige minskar. Huvuddelen av kapitalexporten går till andra utvecklade kapitalistiska länder.

Stora belopp går också till reaktionära och utvecklingshämmande regimer. I dessa stater försöker svenska företag sko sig på det förtryck av de arbetande som där är särskilt brutalt. Svenska företag lever i dag i hägnet av militärdiktaturerna i Brasilien, Chile och Argentina. Därför, menar vi, måste det bli ett förbud mot investeringar i sådana stater, investeringar som bidrar till att stärka dessa folkfientliga regimer. Som särskilt osmakliga framstår investeringar i rasismens Sydafrika.

Nu säger regeringen att säkerhetsrådet överväger att uppmana alla FN:s medlemsstater att avråda sina företag från investeringar i Sydafrika och om nödvändigt förbjuda sådana investeringar. Det påstås också i regeringsdeklarationen vara en linje som Sverige följer. När vi har utvärderat beslutet i säkerhetsrådet, skall vi diskutera vad vi kan göra.

Jag vill då fråga fru Söder: Vilka åtgärder har regeringen vidtagit för att förhindra nyinvesteringar i Sydafrika? För när det gäller Sverige har

ju avrådan hittills inte haft någon som helst effekt. Ett förbud mot investeringar har länge varit nödvändigt. Om regeringsdeklarationen i detta avseende är att ta på allvar, måste jag fråga: Kommer regeringen att föreslå några sådana förbud eller anser regeringen inte att förbud är nödvändiga?

Fru utrikesministern SÖDER:

Herr talman! Herr Werner talade om resursöverföringar och hushållning och förespråkade därvid de socialistiska länderna såsom föredömen. Men de stora socialistländerna har verkligen inte fört över resurser till utvecklingsländerna i den utsträckning som det i herr Werners ögon kapitalistiska Sverige har gjort.

Tidigare talade herr Werner också om situationen i Mellanöstern. Jag vill bara upprepa det som herr Werner redan bör veta, nämligen att vi står bakom en politik enligt vilken palestinierna skall ha rättighet att bilda en egen stat eller federation. Jag sade det i mitt tidigare anförande. Men vi säger också att Israel har rätt att leva inom säkra och erkända gränser. Det är vår Mellanösternpolitik, som är väl känd.

Herr Palme anför att vi skall ha det långa perspektivet. Jag håller med honom. Det försöker vi göra när det gäller resurshushållning och den långsiktiga politiken för en rättvisare värld. Vi arbetar med detta mycket intensivt t. ex. i CIEC, vilket jag tyvärr inte hann utveckla som jag hade önskat i mitt förra anförande.

Det är inte bara socialdemokraterna som har det långa perspektivet, även om de försöker yvas över detta. Det finns också hos andra partier. Men vi är naturligtvis tacksamma om det samarbete kan fortsätta som vi har haft genom åren. Det ger den bästa effekten, när ett litet land som Sverige skall göra insatser ute i världen.

Det finns också anledning att återkomma till det som herr Palme tog upp om investeringar i Sydafrika. Jag undrar i mitt stilla sinne vad som hände mellan den 8 december och den dag då socialdemokraterna lade fram sin motion. Sowetohändelsen inträffade faktiskt långt tidigare, men i december skrev alltså de socialdemokratiska ledamöterna under på att de aktioner som skulle få effektivitet var aktioner som hade en bred bas och var förankrade i säkerhetsrådet.

Därutöver tror jag att herr Palme lyssnade dåligt på vad jag sade om det framtida agerandet. Däremot hade herr Werner hört vad jag sade. Vad jag ville framhålla var att när säkerhetsrådet nu har fattat sitt beslut vet vi vilken situationen blir för framtiden och vilka möjligheter vi har att handla. Då skall vi överväga vilka åtgärder vi kan vidta i Sverige och i Norden för att fullfölja strävandena att få bort apartheidregimen i Sydafrika.

När det gäller stabilitetsfrågorna vill jag säga för det första att det inte är riktigt att påstå att regeringens förslag till försvarsbudget innebär svensk upprustning. För det andra har satsningarna på ett starkt svenskt försvar tidigare inte försvagat vår ställning i det internationella nedrust-

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

ningsarbetet. Man kan lugnt säga – bl. a. mot bakgrund av den enighet som rått om dessa frågor i Sverige – att vi har åtnjutit stort förtroende, och det förtroendet har vi även fortsättningsvis. Jag vill, precis som herr Palme gjorde, åberopa de stora insatser som Inga Thorsson har gjort för den förra regeringen och för den nuvarande i nedrustningsarbetet.

Det finns inga motsägelser mellan våra egna försvarsansträngningar och försöken att få till stånd internationella överenskommelser om nedrustning. Att trygga freden är det viktigaste för att kunna gå vidare med avspänningen och få till stånd åtgärder för en effektiv och total nedrustning i världen.

I fråga om IDB må herr Palme säga vad han vill här. Ett faktum är ändock att under den socialdemokratiska regeringens tid utarbetades i handelsdepartementet en promemoria där det föreslogs – vad jag kan förstå närmast av en socialdemokratisk statssekreterare – att Sverige skulle gå med i IDB. Det måste alltså ha förts någon typ av resonemang om att man skulle göra detta.

Det faktum att regeringen nu har föreslagit förhandlingar om medlemskap i IDB bygger på handelspolitiska skäl. Det finns också andra skäl. I stort sett hela Västeuropa liksom Jugoslavien är medlemmar – Norge är ännu inte medlem. Dessutom har jag personligen upplevt att små länder i Latinamerika uttryckt önskemål om att Sverige skulle gå med i IDB, för att dessa länder i sitt utvecklingsarbete skulle kunna ta i tjänst svenska företag i stället för att ständigt vara beroende av amerikanska och andra stora multinationella företag.

I övrigt kommer vi att fortsätta våra ansträngningar att bekämpa förtryckarregimer överallt, var de än förekommer – inklusive den i Chile, en avskyvärd regim som vi med all kraft vill motarbeta.

Inte minst har vi varit aktiva när det gäller kommissionen för de mänskliga rättigheterna i Chile. Det är vår förhoppning, som jag sade tidigare, att den nya administrationen i USA skall gå vidare i det arbete den har påbörjat och verkligen sätta kraft bakom orden att regeringarnas respekt för de mänskliga rättigheterna skall vara avgörande för USA:s engagemang i olika delar av världen.

Herr PALME (s) kort genmäle:

Herr talman! För det första beträffande Mellersta Östern: Anser fru Söder att PLO är det mest representativa uttrycket för palestiniernas intressen?

För det andra är det självklart att det föreligger en motsättning mellan vad som gällt tidigare och vad regeringen nu skriver om säkerhetspolitiken i försvarspropositionen. Jag har gått igenom det sida för sida, och det är ganska skrämmande. Där finns några platoniska meningar kvar om det som för oss är viktigt. Men viljeinriktningen har försvunnit. Har ni ingen samordningsavdelning, som kunde hålla reda på moderaterna – det är min välvilliga tolkning – och inte tillåta en sådan här högervridning?

När det gäller IDB måste det vara pinsamt för fru Söder att stå här

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

och äta sina egna ord. När det kommit så långt som till att en socialdemokratisk statssekreterare påstås ha skrivit en promemoria som ger uttryck för regeringens uppfattning trots att frågan icke behandlats i regeringen, då har man en skör tråd att hänga upp sitt dåliga samvete på!

Vad beträffar Sydafrika slutligen så måste fru Söder ändå förstå att det finns ingen motsättning i vad vi säger. Vi skriver i ett utskotts-
betänkande och jag sade i Förenta nationernas säkerhetsråd för några dagar sedan, att verkligt effektivt blir trycket utifrån bara genom internationella sanktioner. Men, fru Söder, detta hindrar inte att varje land har sitt ansvar. Jag lyssnade mycket noga på vad fru Söder sade om att hon ville vänta på behandlingen i FN:s säkerhetsråd. Det tycker jag är klokt, för det betyder att man inte har någon totalt avvisande hållning. Vi kan alltså fortsätta resonemanget om vår motion. Så har jag tolkat det. Därför uppfattar jag det sagda positivt.

Men kom ihåg detta: apartheidsystemet går mot sitt slut. Problemet är processen dit. Jag har varit med om detta så länge och upplevt hur afrikanerna i början talade om lika rättigheter och lika utbildningsmöjligheter, sedan blev det rösträtt, därefter majoritetsstyre – och sedan blev det kampen. Och snart kommer man därhän i förtvivlan att de vita skall försvinna från Afrikas yta. Då är det frågan om den tunna tråden av fred och att undvika det fruktansvärda lidande som ett raskrig och en stormaktsinblandning skulle innebära. Och då måste vi – även om det bara sker nationellt, och även om det bara är vi i de små nordiska länderna – skärpa vår hållning på vissa punkter! Det blir en signal till våra afrikanska vänner, ett meddelande att allt icke är fördömelse. Det finns hopp även bland de rika, vita nationerna.

Förnuftet säger oss att apartheidsystemet är en orimlighet i den moderna världen, och känslan säger oss att det är moraliskt orättfärdigt. Här talar förnuft och känsla samma språk. Och med hänsyn till de fruktansvärda lidanden som kan förestå får vi icke missa något tillfälle att låta förnuftet och känslan utlösa praktisk handling!

Herr WERNER (vpk) kort genmäle:

— — —

Onsdagen den
30 mars 1977

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Fru utrikesministern SÖDER:

Herr talman! Några ord ytterligare om IDB.

Det är ju ett faktum, herr Palme, att det var under den gamla regeringens tid man förberedde IDB-anslutningen, oavsett vem som var skyldig till detta och vem som gjorde arbetet. Den nya regeringen har föreslagit riksdagen att få uppta förhandlingar i ett helt annat läge än när förberedelsearbetet gjordes. En ny situation har faktiskt inträtt som vi kan ha vissa förhoppningar om, när den nya amerikanska administrationen har sagt sig vilja ta större hänsyn till de mänskliga rättigheterna än man har gjort tidigare. I övrigt har också många av herr Palmes partivänner ute i världen, i t. ex. England, Västtyskland, Danmark och Österrike, ansökt om att få bli eller är redan medlemmar i IDB.

När det gäller försvaret och utvecklingen i världen måste man naturligtvis se till hela regeringens arbete. Det är uttryckt mycket klart i försvarspropositionen vad vi menar bör gälla i fråga om relationerna mellan rustningar och utvecklingsarbete i världen, och att en förutsättning för en rättvisare värld är att vi får en total nedrustning. Vårt arbete i CIEC för en ny ekonomisk världsordning visar tydligt vad regeringens strävan är – jag vill upprepa detta.

Engagemanget när det gäller Sydafrika är starkt och vi kommer att gå vidare i det arbetet. Jag kan instämma i väldigt mycket av det som herr Palme sade om ett engagemang för den delen av världen. I sitt första anförande åberopade herr Palme ett brev där man frågade på vems sida Sverige står. Jag kan försäkra att Sverige – jag hoppas hela Sverige – i varje fall regeringspartierna, står på de förtrycktas sida i Sydafrika. Och det är det viktigaste – att vi tillsammans här i vårt land står på de förtrycktas sida, oavsett var i världen förtrycket härskar, oavsett i vilka former det förekommer, och att vi har en samstämmighet i våra utrikespolitiska strävanden. Därför är det också viktigt att tala med samstämmiga röster så att vi inte blir misstrodda ute i världen.

Herr HERNELIUS (m):

... som alliansfri